

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

*Факультет № 6
Кафедра соціології та психології*

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни «**Фізіологія ВНД та основи психофізіології**»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

053 Психологія (практична психологія)

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол № 7 від 30.08.2023 р.

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол № 7 від 25.08.2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та
соціально-економічних дисциплін
Протокол № 7 від 29.08.2023 р.

Розглянуто на засіданні кафедри
соціології та психології
Протокол № 8 від 15.08.2023 р.

Розробник:

Доцент кафедри соціології та психології, кандидат біологічних наук,
доцент Шахова О.Г.

Рецензенти:

1. Доцент кафедри гістології, цитології та ембріології ХНМУ, кандидат біологічних наук, доцент Деєва Т.В.
2. Доцент кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент Жданова И.В.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 6 Загальна кількість годин – 180 Кількість тем – 9	05соціальні та поведінкові науки; 053 «Психологія»; Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	Навчальний курс – 1 Форма навчання: денна, заочна Семестр – 2. Види контролю: екзамен
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
денна форма навчання		заочна форма навчання
Лекції – 24; Семінарські заняття – 32; Самостійна робота – 124; Індивідуальне завдання: Дослідницька робота «Фізіологічні та психометричні методи діагностики стану стресу». Курсова робота – не передбачено навчальним планом Реферати (тощо) – не передбачено навчальним планом		Лекції – 8; Семінарські заняття – 6; Самостійна робота – 166; Індивідуальне завдання: Дослідницька робота «Фізіологічні та психометричні методи діагностики стану стресу». Курсова робота – не передбачено навчальним планом Реферати (тощо) – не передбачено навчальним планом

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення навчальної дисципліни «Фізіологія ВНД та основи психофізіології» - формування системних уявлень про нейрофізіологічні основи та механізми психічних станів, процесів та явищ, що забезпечує розуміння взаємодії цілісного організму із навколишнім середовищем. Набуття необхідних вмінь для застосовування отриманих знань в практичній роботі психолога (використання технік саморегуляції на основі знання механізмів регулювання функцій організму тощо).

Основні **завдання** курсу «Фізіологія ВНД та основи психофізіології»: формування теоретичних знань про специфіку діяльності нервових центрів; інтегративні системи мозку та їхню роль у формуванні психіки людини; психофізіологічні механізми пам'яті, мислення, емоцій; психофізіологічні основи свідомості; психофізіологічні механізми функціональних станів людини. Опанування практичних навичок саморегуляції.

Міждисциплінарні зв'язки: Анатомія, еволюція та фізіологія ЦНС, Вікова та педагогічна психологія, Психотерапія та психокорекція.

Очікувані результати навчання: у результаті вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

1. Нейрофізіологічні механізми сенсорної і коркової організації

нервових процесів у зв'язку з психічною діяльністю людини;

2. Основні методологічні підходи і методи, які застосовують в фізіології ВНД та психофізіології;

3. Закономірності формування психофізіологічних станів організму;

4. Основні теорії та наукові концепції в області фізіології ВНД та психофізіології;

5. Принципи переробки інформації та формуванні відповіді на стимули в центральній нервовій системі; нейронні механізми сенсорних процесів, рухів, пам'яті, навчання, функціональних станів і емоцій, мовлення, мислення; про методи досліджень вищої нервової системи людини

вміти:

1. Вільно користуватися поняттями і категоріями, які розкривають суть предмету;

2. Підібрати адекватні експериментальні методики для визначення фізіологічних функцій ЦНС та ВНД.

3. На основі знань щодо нейрофізіологічних механізмів забезпечення психічних процесів вирішувати задачі прикладної психології;

4. Використовувати фізіологічні методи оцінки психічних станів в роботі практичного психолога;

5. Визначати за фізіологічними показниками ступінь функціональної напруженості стану організму тощо.

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни:

Інтегральна компетентність	І. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.	
Загальні компетентності	ЗК-1	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
	ЗК-2	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
	ЗК-4	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
	ЗК-6	Здатність приймати обґрунтовані рішення.

	ЗК-11	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
Спеціальні (фахові) компетентності	СК-1	Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.
	СК-2	Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.
	СК-3	Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.
	СК-4	Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема № 1. Предмет, методи, завдання і значення курсу «Фізіологія ВНД та основи психофізіології».

Фізіологія ВНД як наука та завдання фізіології ВНД. Історія розвитку уявлень про вищу нервову діяльність. Зв'язок фізіології ВНД з іншими науками. Предмет, завдання та значення курсу. Сутність та шляхи вирішення психофізіологічної проблеми. Сучасний стан розвитку наук про мозок. Методи психофізіологічних досліджень.

Тема № 2. «Системні засади психофізіології».

Поняття та основні положення системного підходу. Концепція системного підходу Б.Ф.Ломова. Теорія функціональних систем П.К.Анохіна. Людина як цілісна біопсихосоціальна система.

Тема № 3. «Психофізіологія сенсорних процесів».

Загальні властивості сенсорних систем і процесів. Основні функції сенсорної системи та стадії сенсорного процесу: виявлення сигналів, їхнє розрізнення, передача, перетворення, кодування, детектування ознак сенсорного образу і його упізнання. Властивості сенсорних систем. Узагальнена модель сенсорної системи. Структурно-функціональна організація сенсорних систем.

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	

Семестр № 2

Тема № 1 «Предмет, методи, завдання і значення курсу «Фізіологія ВНД та основи психофізіології» .	20	2	2			16	екзамен
Тема № 2 «Системні засади психофізіології».	20	2	4			14	
Тема № 3 «Психофізіологія сенсорних процесів».	20	4	4			12	
Тема № 4 «Психофізіологія емоцій».	30	4	6			20	
Тема № 5 «Психофізіологія когнітивних процесів».	30	4	6			20	
Тема № 6 «Психофізіологія свідомості та несвідомого».	30	4	4			22	
Тема № 7 «Психофізіологія станів людини».	30	4	6			20	
Всього за семестр:	180	24	32	-	-	124	

4.1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 2							
Тема № 1 «Предмет, методи, завдання і значення курсу «Фізіологія ВНД та основи психофізіології» .	20	-	-			20	екзамен
Тема № 2 «Системні засади психофізіології».	20	1	1			18	
Тема № 3 «Психофізіологія сенсорних процесів».	20	1	-			19	
Тема № 4«Психофізіологія емоцій».	30	1	2			27	
Тема № 5«Психофізіологія когнітивних процесів».	30	1	1			28	
Тема № 6 «Психофізіологія свідомості та несвідомого».	30	2	1			27	
Тема № 7 «Психофізіологія станів людини».	30	2	1			27	
Всього за семестр:	180	8	6	-	-	166	

4.1.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання.

Перелік питань до тем навчальної дисципліни		Література:
Тема № 1 «Предмет, методи, завдання і значення курсу «Фізіологія ВНД та основи психофізіології»		1-4 -основна, 5,6-допоміжна
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Історія розвитку уявлень про вищу нервову діяльність. 2. Фізіологія ВНД як наука та завдання фізіології ВНД. 3. Сучасні методи психофізіологічних досліджень. 4. Ведучі вчені в області психофізіології. 5. Основні теоретичні та практичні досягнення вітчизняної і закордонної психофізіології. 	
Тема № 2 «Системні засади психофізіології»		1-4 -основна, 6,7-допоміжна література;
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття та основні положення системного підходу. 2. Системні принципи розгляду психічних явищ згідно підходу Б.Ф.Ломова. 3. Блоки центральної архітектури теорії функціональних систем П.К.Анохіна. 4. Людина як цілісна біопсихосоціальна система. 	
Тема № 3 «Психофізіологія сенсорних процесів»		1-4 -основна, 5,7-допоміжна література;
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Структурно - функціональна характеристика синапсів. 2. Загальна характеристика сенсорних систем. 3. Основні функції сенсорної системи та стадії сенсорного процесу. 4. Властивості сенсорних систем. 5. Узагальнена модель сенсорної системи. 6. Поняття аналізатора. 	
Тема № 4 «Психофізіологія емоцій»		1-4 -основна, 6,7-допоміжна література;
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Потреби та мотивація поведінки 2. Загальна характеристика емоцій. 3. Класифікація емоцій. 4. Фізіологічна структура емоцій. 5. Нейрофізіологічні основи емоцій. 6. Нейрохімія емоцій. 7. Теорії емоцій. <ol style="list-style-type: none"> 7.1. Біологічна теорія П.К.Анохіна. 7.2. Психоеволюційна теорія емоцій Р.Плутчика 7.3. Анатомо-фізіологічна теорія емоцій Дж.Грея. 8. Експресія емоцій на обличчі як засіб невербального спілкування. 	
Тема № 5«Психофізіологія когнітивних процесів»		1-4 -основна, 6,8-допоміжна

	<ol style="list-style-type: none"> 1. Психофізіологія уваги. 2. Поняття про увагу, її природу та значення. 3. Види та форми уваги. 4. Основні властивості уваги. 5. Способи управління увагою. 6. Психофізіологія пам'яті. 7. Уявлення про пам'ять. 8. Види і форми пам'яті. 9. Декларативна та поведінкова системи збереження інформації. 10. Часова організація пам'яті. 11. Нейрофізіологія пам'яті. 12. Структурно-функціональна основа процесів пам'яті. 13. Пам'ять і стрес. 	
	Тема № 6 «Психофізіологія свідомості та несвідомого»	1-4 -основна, 6,7-допоміжна Інтернет ресурс
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Психофізіологія свідомості. 2. Загальне уявлення про свідомість. 3. Самосвідомість. 4. Теорії свідомості. 5. Природа свідомості 6. Психофізіологічні механізми свідомості. 7. Свідомість, спілкування і мова. 8. Психофізіологія несвідомого. 9. Поняття несвідомого 10. Установки і неусвідомлювані мотиви 11. Поведінкові автоматизми і стереотипи 12. Підпорогове сприйняття 13. Змінені стани свідомості. 	
	Тема № 7 «Психофізіологія станів людини»	2-4 - основна; 5-7 - допоміжна література
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття стану людини. 2. Психічний стан. 3. Функціональний і психофізіологічний стан. 4. Психофізіологія сну. 5. Сон і його види. 6. Теорії сну. 7. Стадії сну. 8. Сновидіння. 9. Функціональне значення сну і потреба в ньому. Регулярний режим сну. 	

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Дослідницька робота «Фізіологічні та психометричні методи діагностики стану стресу».

5.1.2. Вимоги до виконання та оформлення дослідницької роботи.

Мета роботи: провести порівняльний аналіз результатів фізіологічних та психометричних методів діагностики стану стресу, та з'ясувати доцільність їх спільного використання.

Перелік методик:

Фізіологічні:

1. Самодіагностика ступеня збудливості парасимпатичного відділу вегетативної нервової системи за допомогою око-серцевого рефлексу (Даніні/Ашнера).

Психометричні:

2. Шкала стресу PSS-10
3. Опитувальник психологічної стійкості до стресу
4. Особистісний профіль кризи

Методичні рекомендації до проведення роботи.

1. Здійснити самодіагностику ступеня збудливості парасимпатичного відділу вегетативної нервової системи за допомогою впливів на рефлексогенні зони, використовуючи Око-серцевий рефлекс (Даніні/Ашнера). За результатами даної роботи проаналізувати, чи перебуває людина в оптимальному адаптивному стані, стресі або дистресі;

2. Пройти тестування з використанням зазначених психометричних методик. Здійснити аналіз рівня стресу, який сприймається, психологічної стійкості до стресу та особистісного профілю кризи.

3. Провести порівняльний аналіз результатів, отриманих в результаті використання фізіологічних та психометричних методів стресу.

Вимоги до оформлення роботи:

- 1) Обсяг – 2–3 сторінки формату А-4;
- 2) Шрифт – Times New Roman, кегль – 14;
- 3) Інтервал – 1,5;
- 4) Поля – всі по 2 см;
- 5) Вирівнювання – «по ширині».

5.1.2. Теми курсових робіт

(не передбачено навчальним планом)

5.1.3. Теми наукових робіт

(не передбачено навчальним планом)

6. Методи навчання

Навчання з дисципліни проходить у формі: лекцій, практичних занять, а також самостійної та індивідуальної роботи. В процесі навчання використовуються наступні методи:

- лекції,
- інтерактивний метод,
- пояснювально-ілюстративний,

- метод наукового порівняння
- частково-пошуковий метод,
- метод виконання кейсу;
- дослідницький метод,
- метод проєктів у формі індивідуальних/групових навчальних проєктів,
- метод проблемного викладання.

Індивідуальна робота передбачає виконання дослідницької роботи «Фізіологічні та психометричні методи діагностики стану стресу»..

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль Питання для підсумкового контролю (екзамен)

1. Історія розвитку уявлень про вищу нервову діяльність.
2. Сучасний стан розвитку наук про мозок.
3. Ведучі вчені в області психофізіології.
4. Основні теоретичні та практичні досягнення вітчизняної і закордонної психофізіології.
5. Сутність та шляхи вирішення психофізіологічної проблеми.
6. Методи психофізіологічних досліджень.
7. Поняття та основні положення системного підходу.
8. Концепція системного підходу Б.Ф.Ломова.
9. Теорія функціональних систем П.К.Анохіна.
10. Людина як цілісна біопсихосоціальна система.
11. Загальні властивості сенсорних систем і процесів.
12. Основні функції сенсорної системи та стадії сенсорного процесу.
13. Потреби та мотивація поведінки
14. Класифікація емоцій.
15. Нейрофізіологічні основи емоцій.
16. Нейрохімія емоцій.
17. Основні теорії емоцій.
18. Біологічна теорія емоцій П.К.Анохіна.
19. Психоеволюційна теорія емоцій Р.Плутчика
20. Анатомо-фізіологічна теорія емоцій Дж.Грея.
21. Експресія емоцій на обличчі як засіб невербального спілкування.
22. Психофізіологія уваги. Поняття про увагу, її природу та значення.
23. Види та форми уваги. Основні властивості та способи управління увагою.
24. Психофізіологія пам'яті. Уявлення про пам'ять, види і форми пам'яті.
25. Психофізіологія пам'яті. Декларативна та поведінкова системи збереження інформації.
26. Часова організація пам'яті.
27. Нейрофізіологія пам'яті.
28. Структурно-функціональна основа процесів пам'яті.
29. Пам'ять і стрес.
30. Психофізіологія свідомості. Природа та загальне уявлення про свідомість.
31. Теорії свідомості.

32. Психофізіологічні механізми свідомості.
33. Свідомість, спілкування і мова.
34. Психофізіологія несвідомого. Поняття несвідомого. Установки і неусвідомлювані мотиви.
35. Психофізіологія несвідомого. Поведінкові автоматизми і стереотипи.
36. Психофізіологія несвідомого. Підпорогове сприйняття.
37. Психофізіологія несвідомого. Змінні стани свідомості.
38. Поняття стану людини. Психічний стан. Функціональний і психофізіологічний стан.
39. Психофізіологія сну. Сон і його види.
40. Психофізіологія сну. Теорії сну.
41. Психофізіологія сну. Стадії сну. Сновидіння.
42. Функціональне значення сну і потреба в ньому. Регулярний режим сну.

Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів
Оцінювання навчальної дисципліни проводиться за результатами поточного та підсумкового контролю:

- поточний контроль - 50 балів
- підсумковий контроль 50 балів.

Оцінка за поточний контроль складається з оцінювання аудиторної та результатів самостійної роботи здобувача.

Підсумкові бали з навчальної дисципліни за семестр, визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені).

Здобувач вищої освіти має право на визнання результатів навчання (умінь, компетентностей) у неформальній та/або інформальній освіті, які поширюється на дисципліни обов'язкової та вибіркової компонент, що за тематикою та змістом відповідають як навчальній дисципліні загалом, так і її окремим розділам, темам, індивідуальним завданням (курсова робота, контрольна робота тощо), які передбачені робочою програмою (силабусом) конкретної навчальної дисципліни. (Посилання на Положення про порядок визнання в Харківському національному університеті внутрішніх справ **результатів** навчання (умінь, компетентностей) у неформальній та/або інформальній освіті http://univd.edu.ua/files/generaldocs/non_formal_education.pdf)

Контрольні заходи оцінювання результатів навчання включають в себе поточний та підсумковий контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських та практичних занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи;
- оцінка роботи в малих групах.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни, рівень самостійної підготовки до занять.

Поточний контроль. До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час практичних занять;
- якості виконання самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти (далі – здобувач) знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну роботу виставляються в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів враховуються такі види робіт: навчальні заняття (практичні) самостійна робота (виконання домашніх завдань, ведення конспектів, виконання прагматичних завдань, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у формі, передбаченій робочою програмою навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Здобувач, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

Підсумковий контроль. Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувачів, залікових книжках. ***Присутність здобувачів на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.*** Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі, з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені), які використовуються при розрахунку успішності здобувачів, становить **50**.

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру, та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

*Підсумкові бали
навчальної
дисципліни*

*Загальна кількість балів
(перед підсумковим
контролем)*

*Кількість балів за
підсумковим контролем*

Здобувач вищої освіти, який під час складання підсумкового контролю (екзамен) отримав незадовільну оцінку, складає його повторно. Повторне складання підсумкового екзамену чи заліку допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни: один раз – викладачеві, а другий – комісії, до складу якої входить керівник відповідної кафедри та 2-3 науково-педагогічних працівники.

Умови визначення навчального рейтингу здобувача, а також вимоги і критерії оцінювання деталізовані нижче.

УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ ЗА СЕМЕСТР			
Вид роботи	Кількість	Максимум балів за 1 вид роботи	Разом
Робота на лекційному занятті	12	1,7	20
Робота на практичному занятті	16	1,25	20
Індивідуальне завдання	1	10	10
Підсумковий контроль (екзамен)	1	50	50
Всього			100
ВИМОГИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ			
Вид роботи	Кількість балів за один вид робіт	Критерії оцінювання	
Робота на лекційному занятті	1,7	Всі лекції з даного курсу мають інтерактивний характер, отже максимальну оцінку за роботу на лекції отримують здобувачі, які постійно включені в обговорення питань лекції, проявляють ініціативність.	
	0,8	Даний бал отримують здобувачі, які не беруть участі у обговоренні, втім демонструють уважність і не відволікаються від ходу лекції на сторонні справи.	
	0	Здобувач не приймає участі в лекційному занятті, порушує дисципліну, не слухає викладача, постійно відволікається або відсутній на занятті. Кожне пропущене заняття повинне бути відпрацьоване.	

Робота на практичному занятті	1,25	Здобувач бере участь в опрацюванні питань заняття (доповнення, відповідь на питання викладача), бере участь у вирішенні практичних завдань, виступає із змістовною доповіддю на питання за планом, проявляє ґрунтовну підготовку, висловлює власну точку зору щодо висвітлюваної проблеми й підкріплює її аргументацією, правильно відповідає на уточнюючі питання
	1	Здобувач бере участь в опрацюванні питань (доповнення, відповідь на питання викладача), за умови, що відповідь буде правильною. Приймає участь у вирішенні практичних завдань але допускає несуттєві помилки.
	0,5	Здобувач уважно слухає інших і іноді доповнює відповіді на питання заняття та епізодично приймає участь у вирішенні практичних завдань при цьому відповіді не обґрунтовані і з помилками.
	0	Здобувач не приймає участі в занятті, порушує дисципліну, не слухає інших, постійно відволікається або відсутній на занятті. Кожне пропущене заняття повинне бути відпрацьоване.
Індивідуальне завдання	10	Індивідуальне завдання передбачає виконання здобувачем письмової роботи за обраною темою, яка має науковий характер і ґрунтується на аналізі інформації не менш ніж з трьох наукових джерел. Максимальну кількість балів отримують здобувачі, які демонструють належний рівень знань і розуміння теми, знайомство із основними тенденціями, виявляють аналітичні здібності, здатність до самостійного, системного, логічного і послідовного мислення. Роботу оформлено відповідно до вимог.
	5-7	Індивідуальне завдання виконано частково та потребувало доопрацювання. Окремим частинам викладу бракує аналітичного характеру.
	1-4	Виконано частково, доопрацювання не було здійснене, терміни порушені. Роботі суттєво бракує систематичного аналізу й логічного та послідовного викладу. Робота містить фактографічні неточності та/або необґрунтовані судження.
	0	Завдання не виконано або виконано з порушенням вимог академічної доброчесності
Підсумковий	1-50	<i>Підсумковий контроль (екзамен) проводиться у вигляді усних відповідей на білети, що включають три питання. Підсумковий контроль може проводитися у вигляді тестів (50 питань) кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал.</i>

контроль	50-41	Відповіді на усі питання білету відтворюються в повному обсязі, відповідь правильна, обґрунтована, логічна, містить аналіз і систематизацію, зроблені аргументовані висновки. Здобувач показує при цьому глибоке оволодіння матеріалом, здатний висловити власне ставлення до альтернативних міркувань з конкретної проблеми, проявляє вміння самостійно та аргументовано викладати матеріал.
	40-31	При відповіді на питання екзаменаційного білету відтворюється значна частина питань. Здобувач виявляє знання і розуміння основних положень, певною мірою може аналізувати, порівнювати та робити висновки. Питання висвітлює повно, висвітлення їх завершене висновками, виявлене вміння аналізувати факти й події. Але у відповідях допущені несуттєві помилки, деякі незначні помилки, має місце недостатня аргументованість при викладенні матеріалу, нечітко виражене власне ставлення до фактів.
	30-21	В відповіді відтворюються основні моменти питань без достатнього розуміння; здобувач у цілому оволодів суттю питань з даної теми, намагається аналізувати факти й події, робити висновки. Але відповідь неповна, припускаються помилки, припущені неточності.
	20-1	Оцінюється відповідь, що містить рівень елементарного відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів, фрагментів питань. Здобувач виявив неспроможність в повному обсязі висвітлити питання чи питання висвітлені неправильно, безсистемно, з грубими помилками, відсутні розуміння основної суті питань, висновки, узагальнення. У відповідях припущені суттєві помилки.

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
97-100	Відмінно («зараховано»)	A	«Відмінно» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою
94-96			
90-93			
85-89	Добре («зараховано»)	B	«Дуже добре» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які

80-84			передбачені програмою навчання, виконані, якість виконання жодного з них не оцінена мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками, робота з декількома незначними помилками, або з однією-двома значними помилками.
75 – 79		C	«Добре» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками або з однією–двома значними помилками.
70-74	Задовільно («зараховано»)	D	«Задовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, але прогалини не носять істотний характер, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконана, деякі з виконаних завдань містять помилки, робота з трьома значними помилками
65-69			
60-64		E	«Достатньо» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, деякі практичні навички роботи не сформовані, частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана або якість виконання деяких з них оцінена числом балів, близьким до мінімального, робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки
40-59	Незадовільно («не зараховано»)	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, потрібні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконана, або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
21-40			
1–20		F	«Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу не освоєний, потрібні практичні навички роботи несформовані, всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значного підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

10. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна:

1. Годун Н.І. Фізіологія вищої нервової діяльності : навчально-методичний посібник. Переяслав-Хмельницький : Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди, 2014. 159 с.
<http://ephsheir.phdpu.edu.ua/bitstream/handle/8989898989/1980/%D0%93%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%BD%20%D0%9D.%D0%86.%D0%A4%D1%96%D0%B7%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%92%D0%9D%D0%94.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

2. Іонов І.А., Комісова Т.Є., Мамотенко А.В., Шаповалов С.О., Сукач О.М. та інші. Фізіологія вищої нервової діяльності : навчальний посібник. Харків : ФОП Петров В.В., 2017. 143 с.
http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Kaf_anatomii/Biblioteka/Navchalnyi%20posibnyk%20ro%20VND.pdf

3. Кузів О.Є. Психофізіологія: курс лекцій. – Тернопіль: вид-во ТНТУ ім. І. Пулюя, 2017. – 194 с.
<http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/22518/1/%D0%9A%D1%83%D1%80%D1%81%20%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9%20%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D1%84%D1%96%D0%B7%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf>

4. Макаrchук, М. Ю., Куценко, Т. В., Кравченко В.І., Данилов С.А. Психофізіологія: навчальний посібник. Київ : ООО «Інтерсервіс», 2011. 329 с.
<http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%87%D1%83%D0%BA.pdf>

Допоміжна

5. Боярчук О. Д., Самчук В.А. Фізіологія (ВНД та вікова) з основами генетики : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2014. 374 с.

6. Вовканич Л.С. Вища нервова діяльність : лекція № 10. Львів : Львівський- держ.ун-т фіз. культ., 2020. 18 с.

7. Лісовенко А.Ф., Бедан В.Б. Психофізіологія : практикум (для самостійної підготовки здобувачів вищої освіти факультету психології, політології та соціології). Одеса: Фенікс, 2021. 75 с.

8. Маруненко І.М., Волковська Г.І., Неведомська Є.О. Фізіологія вищої нервової діяльності : навч.-метод. посіб. з питань проведення практичних робіт [для студ. не біол. спец. вищ. навч. закл.]. 4-те вид. перероб. і доп. Київ : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2014. 53 с.

9. Міщенко І.В., Соколенко В.М., Коковська О.В. Фізіологія (стислий навчальний посібник для підготовки до практичних занять). Полтава, 2015. 76 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

10. Пошукова система Google Scholar <http://scholar.google.com/>
11. Пошукова система Scirus <https://www.elsevier.com/>
12. Пошукова система Google books <https://books.google.com/>
13. Пошукова система WorldWideScience.org <https://worldwidescience.org/>
14. Пошукова система SpringerOpen <https://www.springeropen.com/>
15. Система пошуку наукової інформації у відкритих архівах України (SSM) <https://oai.org.ua/>
16. Електронна бібліотека Наукова періодика України <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>
17. Сайт «Brain Maps» - <http://brain-maps.org/>